

УДК 343.231:030

DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2022.18.267697>

В. Я. Тацій,

докт. юрид. наук, проф., професор
кафедри кримінального права
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого;
Ю. А. Пономаренко,
докт. юрид. наук, доц., завідувач
кафедри кримінального права
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Об'єкт кримінального правопорушення – елемент складу кримінального правопорушення, що поєднує в собі ознаки, які характеризують те, проти чого спрямоване кримінальне правопорушення. До ознак об'єкта кримінального правопорушення як елемента складу кримінального правопорушення належать: 1) об'єкт як ознака складу кримінального правопорушення (об'єкт кримінального правопорушення у власному, вузькому значенні); 2) предмет кримінального правопорушення; 3) потерпілий від кримінального правопорушення. При цьому лише об'єкт кримінального правопорушення у власному, вузькому значенні є обов'язковою ознакою цього елемента складу кримінального правопорушення; предмет кримінального правопорушення і потерпілий від кримінального правопорушення є його факультативними ознаками.

Об'єкт кримінального правопорушення як ознака складу кримінального правопорушення – це те, на що посягає кримінальне правопорушення, чому воно заподіює істотної шкоди або створює загрозу заподіяння істотної шкоди. КК України визначає, що він має своїм завданням «правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань,

забезпечення миру і безпеки людства» (ч. 1 ст. 1). Саме на вказані явища і посягають кримінальні правопорушення, заподіюючи їм істотної шкоди або створюючи загрозу її заподіяння.

В українській науці кримінального права сформульовані різні концепції розуміння і вивчення об'єкта як ознаки складу кримінального правопорушення. Найбільш поширеною і підтримуваною є концепція об'єкта як суспільних відносин (М. Й. Коржанський, А. А. Музика, А. О. Пінаєв, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій та ін.). В інших концептуальних підходах об'єкт розглядається через категорію цінностей (П. П. Андрушко, П. С. Матишевський, Є. В. Фесенко та ін.); благ (С. Б. Гавриш, А. Ф. Зелінський, В. М. Куц та ін.), норм права (Л. В. Білогриць-Котляревський), порядку, необхідного для безпеки суспільства (О. М. Костенко), свободи у приватній сфері і порядку у публічній сфері тощо. Висловлювалися також судження про неможливість універсального визначення об'єкта, яке було б застосовним до всіх складів кримінальних правопорушень. У зарубіжній науці кримінального права категорія об'єкта кримінального правопорушення практично не досліджується, з огляду на те, що предмет доказування у більшості іноземних юрисдикцій становить не склад кримінального правопорушення, а елементи кримінального правопорушення (злочину), які охоплюють собою його зовнішній прояв (*actus reus*) і внутрішній психічний контроль (*mens rea*). Те, на що посягає кримінальне правопорушення, у зарубіжній кримінально-правовій літературі оцінюється через категорію шкоди (збитків), заподіюваних ним.

Суспільні відносини, що є об'єктом кримінального правопорушення, мають об'єктивний характер, тобто існують поза і незалежно від людської свідомості, а тому незалежно і від самого кримінального закону; є первинними як щодо нього, так і щодо самого кримінального правопорушення. Ці суспільні відносини регулюються різними галузями публічного чи приватного, національного чи міжнародного, позитивного чи

природного права. Ці відносини є об'єктом кримінально-правової охорони і при вчиненні кримінального правопорушення вони стають об'єктом кримінального правопорушення.

Уся сукупність суспільних відносин, що охороняється кримінальним законом від кримінальних правопорушень, є загальним об'єктом кримінального правопорушення. Загальний об'єкт на кожен окремий визначений момент часу є стабільним, але з плином часу є динамічним, оскільки внаслідок змін у кримінальному законі окремі суспільні відносини можуть додаватися до нього (братися під кримінально-правову охорону), а інші – вилучатися з нього (виводитися з-під кримінально-правової охорони). Обсяг загального об'єкта кримінального правопорушення на кожний окремо взятий момент часу свідчить, зокрема, про обсяг криміналізації у відповідному кримінальному законі і, загалом, про стан здійснення кримінально-правової політики в державі.

У межах загального об'єкта виділяються родові об'єкти кримінальних правопорушень – виокремлені групи однорідних або тотожних суспільних відносин, що охороняються нормами одного інституту Особливої частини кримінального права від однорідних кримінальних правопорушень. Сукупність родових об'єктів складає загальний об'єкт. Родовими об'єктами є, наприклад, суспільні відносини щодо охорони життя і здоров'я людини, суспільні відносини власності, суспільні відносин у сфері господарської діяльності тощо. Родові об'єкти кримінальних правопорушень покладені в основу поділу на розділи Особливої частини КК України. Інколи в окремих родових об'єктах виділяються видові об'єкти кримінальних правопорушень (наприклад: суспільні відносини у кредитно-фінансовій сфері як видовий об'єкт у межах суспільних відносин у сфері господарської діяльності).

У межах родових об'єктів виділяються безпосередні об'єкти кримінальних правопорушень – суспільні відносини, що є об'єктом кожного окремого виду одиничного кримінального правопорушення, передбаченого

окремою статтею Особливої частини КК. У деяких випадках безпосередні об'єкти різних одиничних кримінальних правопорушень збігаються (наприклад: умисного і необережного вбивства, крадіжки і грабежу тощо). Безпосередній об'єкт кримінального правопорушення підлягає встановленню у правозастосовній діяльності і впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення.

У кримінальних правопорушеннях, які одночасно посягають на два чи більше безпосередніх об'єкти, виділяються основний (головний) безпосередній і додатковий безпосередній об'єкти. Основний безпосередній об'єкт знаходиться в межах родового об'єкта і є суспільними відносинами, на які в першу чергу посягає кримінальне правопорушення. Додатковий безпосередній об'єкт – це ті суспільні відносини, посягання на які здійснюється чи може здійснюватися одночасно з посяганням на основний безпосередній об'єкт.

Список літератури

1. Коржанський М. Й. Об'єкт і предмет злочину. Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2005. 252 с.
2. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві. Харків: Право, 2016. 256 с.
3. Потерпілий від злочину (міждисциплінарне правове дослідження) / за заг. ред.: Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова. Харків : Кроссруд, 2008. 364 с.